

VIII. MEDNARODNA KONFERENCA ZGODOVINARJEV DELAVSKEGA GIBANJA V LINZU OD 12. DO 15. SEPTEMBRA 1972

Osma linška konferenca je obravnavala dva problema iz zgodovine delavskega gibanja: 1) stališče mednarodnega delavskega gibanja do imperializma in militarizma od stuttgartskega do baselskega kongresa II. internacionale oziroma v letih 1907—1912. S tem problemom se je med konferenco popolnoma povezal še drug problem, ki je bil prvotno v programu predviden kot samostojna točka. To je bil problem stavkovnega gibanja v istem času. Kot 2. temo pa je konferenca obravnavala problem avstromarksizma. Udeležilo se je je okoli 150 zgodovinarjev skoraj iz vseh evropskih držav, ZDA, Kanade, Japonske in Izraela. Precej prijavitelcev je moralo vodstvo linške konference spričo pomanjkanja prostora zavriniti.

Kot je zadnje čase na linških konferencah navada, je bil tudi tokrat glavni temi posvečen kolektivni referat vzhodnonemških in poljskih avtorjev: F. Kleina, A. Laschitza, F. Tycha in B. Radlaka. Avtorji so poskušali na skopih 40 straneh referata pokazati ključno vlogo zastavljene problematike za razvoj političnih doktrin v socializmu 20. stoletja, ideološki polarizacijski proces v okviru posameznih strank in resnično mero mednarodne koordinacije v delavskem gibanju.

Referat je pokazal, da so se v zgodovini II. internacionale odražali v glavnem problemi največjih strank zahodne in srednje Evrope, kar si ne gre razložiti samo s številčno močjo in razredno bojno tradicijo teh strank, ampak tudi z neenakopravnim razvojem v drugih državah. Toda problem imperializma in militarizma je zadeval vse socialdemokratske stranke in narode in bi se bilo potrebno boriti proti njemu na mednarodni ravni. Toda v II. internacionali po mnenju avtorjev referata ta vse večji razpon objektivnega družbenega razvoja ni našel zadostnega upoštevanja. V obravnavi o imperializmu so se pred internacionalo postavljala vprašanja ali je imperializem samo določena oblika kapitalizma ali njegov neizbežen nujen pojav, ki vodi v imperialistično vojno, kaj je obrambna vojna, kdaj jo lahko tako imenujemo, in oblike in metode boja delavstva proti vojni nevarnosti. Samo Lenin je v svoji obsežni analizi dal pravilen odgovor na vprašanje imperializma. V II. internacionali so začeli temeljito razpravljati o problemu militarizma na stuttgartskem kongresu pod vplivom ruske revolucije 1905 in maroške krize. Proti vojni resolucija stuttgartskega kongresa je že pokazala zvezo med imperializmom in vojno in delavski voditelji so že na ruskem primeru videli kakšen pomen ima politični generalni štrajk za preprečitev vojne. Toda že v Stuttgartu se je pokazala slabost II. internacionale in sprejet je bil sklep o ob-

veznem generalnem štrajku za vse članice v slučaju vojne nevarnosti. Vprašanje političnega generalnega štrajka je bilo potem v internacionali preskusni kamen, na katerem so se ločili revolucionarji in reformisti.

Referat je posvetil precej prostora nemški socialnodemokratski stranki, ki je bila najmočnejša stranka v internacionali. Izrazil je mnenje, da je bil v večini stranke razkorak med teorijo in prakso prevelik ter da je vodstvo hotelo na vsak način ohraniti enotnost stranke in legalnost delovanja v danih političnih razmerah. Stališča levice so bila v referatu podana zelo natančno in s popolnim odobravanjem, kot pravilna v vseh pogledih. Reformistična desnica je bila brez globlje historične analize označena kot oportunistična in kot glavni krivec kapitulacije II. internacionale ob izbruhu svetovne vojne. Kot je razvidno iz povedanega, so se avtorji držali strogo svojega apriornega revolucionarnega socialističnega ideološkega koncepta. Sprejemali so nekatere kategorije kot so revolucionarna levica, centrizem, oportunistem, enostavno kot so nastale med političnim in idejnim bojem med samimi temi strujami med prvo in po prvi svetovni vojni. Niso poskusili dati nove historične analize, ki jo narekuje petdesetletni družbeni razvoj in novi zgodovinopisni dosežki.

Na vse te pomanjkljivosti je opozorila razprava. Tako je zdaj že pokojni J. W. Brügel (Velika Britanija) v pismenem koreferatu označil referat za skoraj politični pamflet, ki povzdiguje vse, kar se ujema z avtorjevimi pogledi. Ves razvoj, da prikazuje v »črnobeli« tehniki, ne pa znanstveno kritično; vsi, ki so označeni kot »levi«, so vedno imeli prav, »desne« pa stalno diskvalificira.

Znani poljski zgodovinar Jozef Kowalski (Varšava) se je uprl togemu terminološkemu etiketiranju kot je oportunistem in centrizem, ki je prevladoval v referatu. Po njegovem je bilo takšno etiketiranje odvisno od razvoja zgodovinopisja. Navedel je primer, kako je Rosa Luxemburg po Stalinovi sodbi iz leta 1931 veljala za centristko in levica poljske socialdemokracije za manjševistično. Po njegovem bi bila mnogo pomembnejša od statističnega označevanja smeri in kril v socialističnih strankah široka družbenoekonomska in psihološka analiza dejavnikov in pritegnitev v analizo srednjih slojev in mehanizem imperialistične države. *France Klopčič* iz Ljubljane je opozoril na nekatere preveč statično dogmatsko pojmovane postavke v referatu. Očital je, da se referat lagodno zadovoljuje z nad petdeset let staro Leninovo oceno imperializma kot najvišje stopnje kapitalizma. Zameril je avtorjem referata, da so prevzeli protivojno stališče edine celotne socialnodemokratske stranke — srbske socialne demokracije. *Georges Haup* (Pariz) je poudaril, kako pomemben je pri analizi oportunistem v velikih socialdemokratskih strankah problem gospodarske konjunktore, ki so jo evropske velesile ustvarjale s kolonialnim izkoriščanjem.

Susanne Miller (Bonn) je poudarila, da bi konkretni zgodovinski razvoj pred prvo svetovno vojno komaj kaj drugače potekal, četudi bi obstajala enotnost med levim in desnim krilom socialne demokracije glede ocene imperializma. Za zadržanje II. internacionale v teh letih niso tako pomembne teoretične diference o oceni imperializma, mnogo bolj je bilo odločilno vedenje do posameznih vladajočih sistemov.

Skrajno zavrnitev je doživel referat s strani E. Shorterja (Toronto), katerega argumenti so nedvomno zelo sporni. Dejal je, da je bila delavskim

voditeljem revolucija samo sredstvo, da bi si pridobili politične skupine in uveljavili svojo politično moč, ne glede na to, ali se revolucija imenuje marksizem, reformizem ali celo anarhizem.

Osrednji referat na temo o avstromarksizmu je pripravil domačin iz Linza Norbert Leser, ki je v bistvu povzel svojo obsežno monografijo *Zwischen Reformismus und Bolschewismus. Der Austromarxismus als Theorie und Praxis*. V večjem delu referata se je zadržal pri filozofskih in ekonomsko-teoretičnih izhodiščih vodilnih avstromarksistov K. Rennerja, O. Bauerja in M. Adlerja. Če povzamemo bistvo, je bil mnenja, da je avstromarksizem nazor, ki združuje marksizem in odklone od njega. V sebi je združil revolucionarno frazeologijo z atentizmom, taktiko čakanja. Za avstromarksizem kot politično gibanje je Leser dejal, da se je kazal v revolucionarno donečih frazah ter v praksi čakanja, kar naj bi bilo pogojeno z zgodovino avstrijskega delavskega gibanja. Zanj naj bi veljala trditev, da se je balo frakcionaštva in je stremelo po enotnosti za vsako ceno. Vse odkar se je v gibanju uveljavil V. Adler s svojimi »filantropskimi nazori«, je vedno svaril pred možnostjo persekucij in razkolom na zmerne in radikalne, kakršen je bil v začetku sedemdesetih let. Zaradi takšne strategije tudi Bernsteinov revizionizem v stranki ni povzročil nobenih večjih napetosti. Ves zapozneli razvoj delavskega gibanja, ki se je moralo ozirati na komplicirano in težavno situacijo mnogonacionalnega članstva, je pogojeval marksizem takšen, kakršen se je razvil. V debati je France Klopčič opozoril na razliko med ideologijo avstromarksizma in dejanskim političnim razvojem, ko je avstromarksizem pokazal svojo nemoč in brezperspektivnost. *Vladimir Turok* (Moskva) je analiziral Leserjevo predstavo avstromarksizma in kritiziral njegov način, s katerim je idejno pot Otta Bauerja pokazal preveč statično in jo soočal z Rennerjevo v korist zadnje, bolj desne. *Peretz Merchav* (Izrael) je govoril o toleranci v avstrijski socialdemokraciji, ki je izvirala iz avstrijskega skepticizma. Podčrtal je precejšnjo razliko v pogledih Otta Bauerja in Maxa Adlerja, da je bil slednji mnogo bolj levičarski in v bistvu revolucionar. *Herbert Steiner* (Avstrija) je v svojem referatu govoril o masovnih gibanjih v Avstriji v letih 1907—1912 in je pokazal, da je bilo delavstvo številčno močno in dobro organizirano, posebno v sindikatih, kar se pa v masovnih gibanjih ne vidi vse do preobrata 1905 v zvezi z bojem za splošno volilno pravico, ko je prišlo do generalnega štrajka. Od leta 1908 do viška v letu 1911 se je masovno gibanje usmerjalo proti naraščajoči draginji, šele 1911/12 pa proti militarizmu. Ob tem se je večina strankinega vodstva bala, da z močnim gibanjem delavskih množic ne bi izgubila parlamentarnih pozicij in se je zato usmerjala na organizatorično utrjevanje baze. V letih pred vojno 1912/1913 se je vodstvo stranke bala, da ne bi prišlo do represalij vlade. Precenjevalo je možnost parlamentarne akcije, mase pa je zajela pasivnost. Ob zaostrenih nacionalnih bojih in zunanji politiki je množično gibanje delavstva vseh narodov kratkotrajno delovalo kot integrirajoči dejavnik proti buržoaznemu nacionalizmu in bi natančnejša raziskava teh pojavov pojasnila različne historične alternative.

Delež jugoslovanskega zastopstva je bil letos večji kot leta nazaj. Udeležbo F. Klopčiča smo omenili. Poleg njega je o stališčih hrvatske socialne demokracije do jugoslovanskega vprašanja, še posebno o Demetroviću, pri-

pravila referat C. Knapič-Krhen (Zagreb). Janko Prunk in Franc Rozman (Ljubljana) pa sta v referatu o avstromarksističnih koncepcijah JSDS pri reševanju slovenskega narodnega vprašanja podala pregled stališč od okrog leta 1900 do prve svetovne vojne. Predvsem sta se ustavila pri genezi in pomenu tivolske resolucije in stališčih nekaterih vidnejših slovenskih socialnih demokratov (Dermota, Tuma, Kristan).

Za leto 1973 je konferenca sklenila obravnavati razširjanje marksizma v delavskem gibanju ob koncu 19. stoletja; za leto 1974 pa je napovedala, da se bo spoprijela s problematiko linških dogodkov, katerih 40. obletnica pada v to leto. S tem se je le odločila poseči v zanimivo in še bolj delikatno problematiko zgodovine delavskega gibanja med dvema vojnoma, katere se je tako dolgo iz taktičnih razlogov izogibala.

Janko Prunk